

Літаратура

1. Скарына, Ф. Творы: Прадмовы, сказанні, пасляслоў., пасхалія / Ф. Скарына. - Мнск, 1990. - 207 с.
2. Юхо, Я. А. Історыя дзяржавы і права Беларусі вучэб. дапам.: у 2 ч. / Я. А. Юхо. - Мнск, 2000. - Ч. 1. - 352 с.
3. Статут Вял^ага княства Лгтоускага 1588 / пер. на белар. мову А. С. Шагун. - Мнск, 2002. - 207 с.
4. Artykuły woienne: Powaga Rzeczy Pospolitey, krolow polskich, y hetmanow W. X Litt: roznyimi czasy ustanawione. Teraz zas z rozkazu Jasnie Oswieconego Xiazecia Jegomosti Michala V. Kazimierza Radziwilla, wojewody Wilenskigo hetmana Wielkiego W. X. Litt: przedruk. -Nieswiz: w druk. Xiazeciej Radziwillowskiey in Coll. Soc. Jesu, 1754. - 250 s.
5. Заусцинский, П. Ф. История кодификации русского военного законодательства / П. Ф. Заусцинский. - СПб., 1908. - 548 с.
6. Колибаба, Г. Н. О кодификации военного законодательства / Г. Н. Колибаба // Военная мысль. - 1966. - № 10. - С. 20-30.

**ДАМОВА АД 23 КРАСАВІКА 1398 г.
ПАМІЖ ВІТАУТАМ І ТЭУТОНСКІМ ОРДЭНАМ
ЯК КРЫНІЦА ДАСЛЕДАВАННЯ АРГАНІЗАЦЫІ
ВАЙСКОВАЙ ЮСТЫЦЫІ ВКЛ У XIV ст.**

В. В. Каляда

Акадэмія МУС Рэспублікі Беларусь

Адным з найбольш старэйшых і вядомых сучаснай гісторыка-прававой навуш на гэты час актаў вайсковага заканадаўства Вялшага Княства Лгтоускага з'яўляецца прывілей Вялікага князя Ягайлы 1387 г. Галоўнай прыкметай дадзенага прывілея з'яўляецца ягоны комплексны характар, паколькі ім былі ўрэгуляваны не толькі (і нават не столькі) пытанні арганізацыі войска і абароны дзяржавы, колькі пытанні дзяржаўнага, шлюбнага, сямейнага і іншых галін права.

Нормы вайсковага заканадаўства ў дадзеным прывілеі прысутнічалі таксама. Так, прывілей узгадваў, што вайсковы паход (expeditio generalis) з'яўляецца павіннасцю, якая выконваецца за

уласны кошты і сілы. Таксама было адзначана, што дадатковай павшнасцю рыцараў было будаўніцтва замкаў.

Разам з тым мы маем яшчэ адзін помнік пісанага вайсковага заканадаўства ВКЛ дадзенага перыяду, які дазваляе праглядзець дадатковае святло на прынцыпы арганізацыі вайсковай юстыцыі у войску ВКЛ у гэты час. Адначасна незвычайную форму, у якую дадзеныя нормы былі увасоблены: міжнародная дамова. Так, у дамове ад 23 красавіка 1398 г., заключанай у Гародні паміж Вялікім князем Вялікім і Тэўтонскім ордэнам адзначалася наступнае: калі Ордэн выедзе на вайну разам з князем Вялікім альбо яго людзьмі і людзі Ордэна здзейсяць злачынства, то судзіць павінна старэйшая асоба Ордэна у войску; роўным чынам князь Вялікі альбо яго старэйшая асоба у войску павінны судзіць сваіх. Калі злачынства учынена супольна, тады трэба судзіць агульна з абодвух бакоў.

Прааналізаваўшы дадзенае пагадненне, можна зрабіць некалькі важных на нашу думку высноў для даследавання пытання арганізацыі вайсковай юстыцыі і войска ў цэлым у ВКЛ у адзначаны перыяд.

Па-першае, як бачна з тэкста дамовы, у войску ВКЛ у той час судовыя паўнамоцтвы не былі аддзелены ад паўнамоцтваў даводчых, а таму галоўным суб'ектам вайсковай юстыцыі з'яўлялася асоба, якая адначасова займала пасаду даводцы войска. Заўважым, што падобныя выпадкі узгадваюцца нават у пэрыяде М. Гусоўскага «Песня пра зубра», якая храналапчна блізкая да часу дзеяння дадзенай дамовы. Аднак падчас адсутнасці у войску манарха, функцыі камандуючага маглі выконваць асоба прызначаная на даводцтва манархам, напрыклад ваявода (гетман) ці наогул любы шчыры магнат, якому з прычыны збегу абставін маглі быць даручаны дадзеныя справы. Тым чынам, бачна, што хаця пытанням вайсковай юстыцыі і вайсковай дысцыпліны надавалася значная ўвага, бо гэты пытанне нават было ўключана ў тэкст пагаднення аб кааперацыі паміж двума дзяржавамі, аднак да неабходнасці стварэння спецыяльнага апарату вайсковай юстыцыі тагачасная практыка арганізацыі войска яшчэ не дайшла. Заўважым, што аддзяленне функцый вайсковай юстыцыі ад функцый камандуючага паступова пачало афармляцца ў войску ВКЛ толькі з XVI ст.

Адзначым, што юныя прыкметы экстэрытарыяльнасці падсуднасці вайскоўцаў як ВКЛ, так і Тэўтонскага ордэна, бо, як вынішае з тэксту дадзенай дамовы, здзяйсненне злачынства не азначала права суда мясцовых уладаў (як ВКЛ, а таксама і тым болей уладаў іншай краіны) над вайскоўцамі за учыненыя злачынствы, бо судзіць вайскоўца мог толькі ягоны камандзір.

Адыход ад гэтага прынцыпа назіраецца толькі ў выпадках, калі злачынства было адначасова здзейснена вайскоўцамі з войска ВКЛ і Тэўтонскага ордэна. Хутчэй за ўсё гэта тычылася не пытанняў крымінальнай кааперацыі вайскоўцаў, а крымінальнага характару развіцця канфлікту паміж вайскоўцамі розных дзяржаў. Лагічна, што ў дадзеным выпадку, каб згладзіць супрацьстаянні на «нацыянальнай глебе» камандзіры абодвух вайсковых кантынгентаў мусілі разбіраць такія справы разам, надаючы тым самым лепшымнасць такому прысуду ў абодвух войсках адначасова, а таксама ў нечым захоўваючы прынцып таго, што вайсковец муму адказваць за правшу тольш перад сваім камандзірам, бо відавочна, што без згоды аднаго з бакоў рашэння аб пакаранні такога вайскоўца не магло адбыцца.

Хацелася б звярнуць увагу на тое, што ў тэксце дамовы не пералічваюцца якія-небудзь склады злачынстваў супраць інтарэсаў вайсковай службы, з чаго можна зрабіць выснову, што хутчэй за ўсё склады і пералік злачынстваў супраць штатэсаў вайсковай службы вызначаліся звычайным правам, якое на той перыяд адыгрывала значную ролю ў мсціме крыніц права ВКЛ, асабліва ў сферы арганізацыі войска і абароны краіны. Хаця цалкам выключаць магчымасці замацавання ў гэты пстарычны перыяд дадзеных пытанняў на шсеме адносна войска ВКЛ немагчыма, адносна ж войска Тэўтонскага ордэна тым болей, улічваючы узровень развіцця справаводства ў той час у гэтай дзяржаве.

Падводзячы вынікі, можна адзначыць, што дамова ад 23 красавіка 1398 г. з'яўляецца важнай крыніцай па вывучэнні гісторыі арганізацыі вайсковай юстыцыі ў ВКЛ у XVI ст. і разам з іншымі крыніцамі дадзенага перыяду дазваляе зрабіць пэўнае уяўленне аб галоўных прынцыпах арганізацыі вайсковай юстыцыі ў дзяржаве ў адзначаны перыяд.